

en de z.g. Grote Oost (Celebes, de Kleine Soenda-eilanden, de Molukken en Nederlands Nieuw-Guinea) elk onder gouverneurs stonden. Java telde zeventien residenties (dat sloot de residentie-Madoera in), Sumatra tien (dat sloot de residentie op de Riouw-archipel en op Banka en Billiton in), Borneo twee, de Grote Oost vijf (twee op Celebes en voorts de residenties Molukken, Timor en onderhorigheden, en Bali en Lombok).

In totaal waren ten tijde van de Japanse invasie in Indië bijna achthonderd BB-ambtenaren werkzaam en van hen waren ca. vijfhonderd geplaatst in wat men 'de buitendienst' zou kunnen noemen, d.w.z. dat zij in een onderafdeling, afdeling, residentie, gouvernement of provincie de vertegenwoordiger waren van het Nederlands gezag dan wel aan die gezagdrager waren toegevoegd. De grote verantwoordelijkheid maakte het werk voor velen aantrekkelijk en vormde een tegenwicht tegen de ontberingen waarmee het gepaard kon gaan. Wel te verstaan: wie op Java of in het gebied van Medan op Sumatra was geplaatst, was daar werkzaam in een geordende samenleving die, zoals eerder beschreven, de blanke alle mogelijke comfort bood, maar elders was het leven veel primitiever – nergens zó primitief als op Nederlands Nieuw-Guinea. Er was daar in de jaren '30 een afdeling Noord-Nieuw-Guinea met onderafdelingen o.m. in de hoofdplaats Manokwari en in het hemelsbreed 550 km meer oostelijk gelegen Sarmi (zie kaart VII op pag. 320). 'De bestuursambtenaar die in 1936 in Sarmi geplaatst werd, vond', aldus Jan van Eechoud, in die tijd afdelingscommandant van de Veldpolitie in Manokwari,

'geen afsluitbare deuren in zijn huis; moest zich in het donker uitkleden, aangezien men vrijelijk door de talloze reten naar binnen kon kijken en werd de eerste nacht uit zijn bed geregend. De volgende dag werd zijn dochttertje ziek, maar een dokter was Sarmi niet rijk. Manokwari had, toen ik er in 1936 kwam, wèl een dokter. Het was een gouvernements-Indisch arts die van mening was dat 'as' van buite ken wel sien, as van binne moet raje-raje', en hij bekende eerlijk dat hij goed was in bevellingen en kiezen trekken maar dat de rest maar zo-zo was.² Tandartsen waren er natuurlijk op Nieuw-Guinea helemaal niet.'³

Vroeger (zeg: vóór de Eerste Wereldoorlog) konden ook elders in de archipel de omstandigheden nogal primitief zijn, zelfs op delen van Java. Niet alleen van de BB-ambtenaar maar ook van zijn vrouw werd dan vaak veel gevraagd. In het begin van de twintigste eeuw werd Welter bij

¹ als. ² Ter voorkoming van misverstand: er bevonden zich onder de inheemsen die gouvernements-Indisch arts waren, vele uitstekende medici. ³ J. van Eechoud: *Vergeten aarde. Nieuw Guinea* (1957), p. 288.